

GADAMER LESEBUCH. Zost. Jean Grondin. Tübingen, Mohr Siebeck Verlag 1997, 323 s.

Zakaždým som mal ten prekliaty pocit, že mi pri písaní Heidegger čumí cez plece.

Hans-Georg Gadamer

Ludwig Wittgenstein kedysi vo svojich *Filozofických skúmaniach* napísal, že "... filozofia je boj proti pobosorovaniu nášho rozumu prostriedkami nášho jazyka". Nie vždy sme ochotní filozofii toto poslanie priznať (stačí, ak sa napr. obzrieme na veľkolepé racionalistické systémy filozofického baroka). Rozhodne však možno s pokojným svedomím uznať, že to platí o hermeneutike 20. storočia a jej tvorcovi a "pestovateľovi" Hansovi-Georgovi Gadamerovi, ktorý - ak ho tak možno nazvať - je súputníkom nášho storočia.

Pri príležitosti jeho 97. narodenín vydalo v rámci spoločného projektu pracovnej skupiny štrnástich nemeckých, rakúskych a švajčiarskych vydavateľstiev **UTB für Wissenschaft** vydavateľstvo Mohr Siebeck v Tübingene reprezentatívny výber z jeho prác pod názvom *Gadamer Lesebuch*. Zostavovateľ tohto výberu, profesor filozofie na univerzite v kanadskom Montreali a popredný odborník na dielo Hansa-Georga Gadamera Jean Grondin sa pri výbere príspevkov orientoval predovšetkým na štúdie reprezentujúce hĺbku i šírku Gadamerovho vplyvu v modernej hermeneutike i filozofii vôbec. Ako sám v predslove uvádza, "čítanka ponúka výber z Gadamerových najdôležitejších menších prác, reprezentujúci celé jeho dielo. Boli sme presvedčení o tom, že musíme odolať pokušeniu vybrať výňatky z hlavného diela *Pravda a metóda*, pretože by sa to priečilo hermeneutickému princípu, podľa ktorého jednotlivé časti jedného diela možno čítať a porozumieť iba v súvislosti celku. Kritériami výberu menších prác boli všeobecná čitateľnosť, dôležitosť a reprezentatívny charakter textov" (s. 9).

Reprezentatívny výber uvádza Gadamerova rozsiahla *Selbaprezentácia* (*Selbstdarstellung, Hans-Georg Gadamer*, s. 1-30) z r. 1975, ktorá prvý raz vyšla v zborníku *Philosophie in Selbstdarstellungen* (Hamburg, vyd. L. J. Pongratz, zv. III, s. 59-100) v r. 1977. Gadamer tu vlastnými slovami ako 75-ročný, všeobecne uznávaný filozof prezentuje vlastný pohľad na svoj život, prácu a dielo. Trvalou súčasťou jeho profesnej orientácie - aj vďaka jeho záujmu o klasickú filológiu a dejiny umenia - sa stal Platón a sokratovská dialektika, neskôr predovšetkým v podobe tandemu Platón - Aristoteles. Svoj program na poli antickej filozofie charakterizuje slovami: "S Platónom filozofovať, nie Platóna kritizovať, to je úloha." (s. 23). Zároveň ako priamy svedok dohasínajúceho novokantovstva i ako žiak a blízky kolega Martina Heideggera podáva zaujímavé svedectvo o onej dobe, ako aj o situácii v nemeckej filozofii a duchovných vedách v čase národnosocialistického režimu i v epoche povojnovej rekonštrukcie: "Kto filozofuje, nesúhlasí s predstavami svojej doby." (s. 11). Po skončení vojny ako rektor

univerzity v Lipsku, zaneprázdnený každodennou politickou a administratívnou prácou, musel svoju prácu filozofa načas prerušiť - "... písanie mi odvtedy nadlho zostalo skutočným trápením. Zakaždým som mal ten prekliaty pocit, že mi pritom Heidegger čumí cez plece" (s. 13). Napokon po niekoľkoročnej prestávke v r. 1960 vychádza jeho hlavné dielo *Pravda a metóda (Wahrheit und Methode)*, ktoré možno nazvať príručkou modernej hermeneutiky. Hermeneutika popri gréckej filozofii zostala druhým ťažiskom jeho diela ako "kritická a emancipátorská reflexia" (s. 17), ktorá sa má vysporiadať s otázkou pravdy aj v duchovných vedách, presnejšie - so vzťahom či súvislosťou medzi pravdou a metódou v mene "chápajúcich" vied. "»Hermeneutická« filozofia sa rozumie nie ako akási »absolútna« pozícia, lež ako cesta skúsenosti." (s. 27).

Otázke hermeneutiky sú venované i ďalšie diela zahrnuté do tohto výberu. Tematicky sú rozdelené do štyroch okruhov: a) *K hermeneutike*, b) *K estetike*, c) *K filozofii a jej dejinám* a nakoniec d) *Hans-Georg Gadamer v dialógu*.

Okruh a) *K hermeneutike* zahŕňa päť štúdií z obdobia rokov 1963-1995. Prvou je práca *Klasická a filozofická hermeneutika* z r. 1968 (*Klassische und philosophische Hermeneutik*, s. 32-57), kde sa Gadamer najmä vyrovnáva so staršou hermeneutickou tradíciou, ktorá sa prostredníctvom diela Wilhelma Diltheya napokon dotýkala aj jeho. Nasledujúca štúdia *Univerzálnosť hermeneutického problému* z r. 1966 (*Die Universalität des hermeneutischen Problems*, s. 58-70), doplnená príspevkom *Jazyk a chápanie* z r. 1970 (*Sprache und Verstehen*, s. 71-85); predstavuje príspevok k polemike o kritike ideológií Jürgena Habermasa a k otázke rozvoja filozofie: "Kedy je vlastne bádateľ produktívny? Keď si osvojí metódy? Tie si však osvojí práve ten, ktorý nikdy nič nové neprinesol. Fantázia je u bádateľa rozhodujúca..." (s. 66). Ďalšími prácami sú štúdie *O možnosti filozofickej etiky* z r. 1963 (*Über die Möglichkeit einer philosophischen Ethik*, s. 86-99) ako príspevok k zásadnej rehabilitácii praktickej filozofie v Nemecku a *Od slova k pojmu* z r. 1995 (*Vom Wort zum Begriff*, s. 100-110) ako ukážka z posledného obdobia Gadamerových novších úvah o hermeneutike a o otázke prípadného nominalistického charakteru všeobecného pojmu, ale aj o tom, že "bez toho, aby sme pojmy prinútili hovoriť, bez akéhosi spoločného jazyka nemôžeme nájsť slová, ktoré dosiahnu iného človeka. Cesta vedie »od slova k pojmu« - ak však chceme dosiahnuť iného človeka, musíme dospieť od pojmu k slovu. Iba tak sa môžeme navzájom rozumovo pochopiť. Iba tak máme možnosť pribrzdiť seba, aby sa uplatnil aj iný" (s. 110).

Okruh b) *K estetike* reprezentuje výber z Gadamerových prác o estetike a poetike, pričom treba zdôrazniť - a upozorňuje na to v predslove aj zostavovateľ Jean Grondin -, že nemožno vymedziť umelú hranicu medzi textami o hermeneutike a textami o estetike, "pretože nie je nič myľnejšie, než chcieť v nich vidieť takpovediac Gadamerovu aplikovanú hermeneutiku, ako sa to často stáva..." (s. X-XI). Túto časť Gadamerovho diela reprezentujú práce *Estetika a hermeneutika* z r. 1964 (*Ästhetik und Hermeneutik*, s. 112-119), *O pravde slova* z r. 1971 (*Von der Wahrheit des Wortes*, s. 120-140), *Text a interpretácia* z r. 1983 (*Text und Interpretation*, s. 141-171) a nakoniec *Slovo a obraz - "tak pravdivý, tak jestvujúci"* z r. 1992 (*Word und Bild - "so wahr, so seiend"*, s. 72-198).

Okruh c) *K filozofii a jej dejinám* je neodmysliteľnou súčasťou výberu z Gadamerových prác už i vzhľadom na to, že celé jeho dielo je akoby jedným veľkým

rozhovorom s klasikmi filozofického myslenia viac ako dvoch tisícročí, takže štúdie k dejinám filozofie tvoria význačnú časť jeho celoživotného diela. Pravdaže, do výberu s takýmto rozsahom sa mohli dostať iba v obmedzenej, ale o to reprezentatívnejšej miere. Svedčí o tom i tematický záber ponúkaných príspevkov z gréckej filozofie: *Grécka filozofia a moderné myslenie* z roku 1978 (*Die griechische Philosophie und das moderne Denken*, s. 200-205) a *Platón ako portrétista* z r. 1988 (*Plato als Porträtist*, s. 206-235); K Hegelovej filozofii a jej dosahu: *Hegelovo dedičstvo* z r. 1980 (*Das Erbe Hegels*, s. 236-256) a napokon ku Gadamerovmu vzťahu k učeniu svojho učiteľa Martina Heideggera a k rozchodu s ním: *Heidegger a jazyk metafyziky* z r. 1968 (*Heidegger und die Sprache der Methaphysik*, s. 257-265): "V hovorení stále pretrváva možnosť prekonať jeho objektivizujúcu tendenciu - podobne Hegel prekonáva logiku umu, Heidegger jazyk metafyziky, orientálni filozofi rozličnosť sfér bytia a básnici vôbec všetko dané. Prekonať však znamená - začať používať (*in Brauch nehmen*)" (s. 265). Poslednou v tematickom okruhu k dejinám filozofie je štúdia *Hermeneutika a ontologická diferenciacia* z r. 1989 (*Hermeneutik und ontologische Differenz*, s. 266-178).

Výber z Gadamerových prác uzaviera (v rámci samostatného "okruhu", označeného d), *Hans-Georg Gadamer v dialógu*) príznačne pre takého dialogického a sokratovského filozofa, akým bezosporu H. G. Gadamer je, rozhovor o jeho diele a pôsobení: *Dialogický spätný pohľad na celé dielo a jeho odozvu* (*Dialogischer Rückblick auf das Gesammelte Werk und dessen Wirkungsgeschichte*, s. 280-295). Rozhovor zostavovateľa výberu Jeana Grondina s Hansom-Georgom Gadamerom sa uskutočnil 3. a 24. mája 1996 a prináša odpovede na mnohé otázky, osobné i profesijné, späté s osudom hermeneutiky v 20. storočí. Veď už "sám Heidegger raz v jednom liste povedal: "Hermeneutická filozofia, ach, to je Gadamerova záležitosť." (s. 281).

Výber z diela Hansa-Georga Gadamera pod názvom *Gadamer Lesebuch* i napriek svojmu obmedzenému rozsahu poskytuje dostatočnú možnosť utvoriť si celkový obraz o tomto filozofovi a humanistovi, majstrovi dialógu a schopnosti načúvať názorom druhých. Veď ako kedysi vo svojich *Filozofických skúmaníach* napísal Ludwig Wittgenstein, "nejestvuje jedna metóda filozofie, jestvujú však rozličné metódy ako rozličné terapie". Dielo Hansa-Georga Gadamera predstavuje práve jednu takúto "chápajúcu terapiu". Ide totiž o to, aby ľudia - a to nielen filozofi - svet nielen menili, ale ho aj - a tým aj seba navzájom - chápali.

Peter Zigman

Mgr. Peter Zigman
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Šafárikovo nám. 3
818 01 Bratislava
SR